

Альтернативні методи розвитку та корекції мовлення у роботі з дітьми які мають розлади аутичного спектру

Основною запорукою соціальної адаптованості людини у сучасному світі є її **рівень оволодіння мовленням**, а точніше, його комунікативною функцією. *Ми розмовляємо вдома, у магазині, на прийомі у лікаря, по телефону, ідучи на роботу і взагалі всюди, де є необхідність встановити контакт з іншою особою, попросити про допомогу, просто запитати котра година чи як проїхати, наприклад, до найближчого поштового відділення.*

При аутизмі, окрім інших специфічних особливостей розвитку, порушується:

- можливість користуватися мовленням як таким;
- ці люди страждають від власної нездатності налагодити соціальну взаємодію та підтримувати контакт з іншою людиною без явного психологічного дискомфорту;
- для них характерні труднощі сприймання інформації і розуміння самої ситуації спілкування.

Результати психологічних досліджень, сімейний досвід, спостереження професіоналів свідчать про те, що дитина із розладами аутичного спектру (РАС) швидше *не може*, ніж не хоче спілкуватися (напевне, за винятком синдрому Аспергера). І тому, від того, наскільки вчасно ми надамо їй допомогу, навчимо взаємодіяти і не боятись цієї взаємодії, залежить успіх формування загальної пізнавальної активності, самої особистості дитини з аутизмом, її соціалізації, вміння зарадити самій собі.

Сучасні методики розвитку мови та спілкування для дітей з РАС тісно пов'язані з тими методиками, що спрямовані на розвиток соціальних навичок, оскільки ми розуміємо, що ці два аспекти розвитку є взаємозалежними.

Ми маємо також усвідомлювати, що частина дітей з аутизмом ніколи не буде мати повноцінного мовлення і для них засоби альтернативного спілкування є чи не єдиним шансом на встановлення певної змістовної комунікації. Зрозуміло, що прогноз стосовно розвитку мовлення є надто індивідуальним, він залежить як від форми аутизму, так і від ступеня супутньої розумової неповносправності. Окрім цього слід зауважувати на наявність певних сенсорних дисфункцій у дитини із РАС.

Наше сприйняття світу є багато каналним. Ми можемо пізнавати оточуючі нас предмети та явища одночасно за допомогою різних органів чуття: зору, слуху, дотику, смаку, нюху. А діти з аутизмом мають виражено обмежене і в

певному розумінні спотворене сприйняття, оскільки бачать (сприймають) світ моноканально.

Зокрема, із з огляду на моноканальну домінантність візуального каналу обробки інформації (у багатьох, втім не в усіх дітей з РСА) широко застосовують методики візуалізації мови – жести та символи. Попри страх батьків, що застосування таких методик альтернативного спілкування стане на перешкоді розвитку мови, зарубіжні науковці та практики довели, що це не так, радше навпаки: застосування цих методик прискорює розвиток мовлення.

Одним із ефективних способів, який дозволяє задовільнити потребу не мовленнєвої дитини у спілкуванні є метод піктограм.

Піктограми (картинки-символи) відносяться до невербальних засобів спілкування, але можуть використовуватися в наступних якостях:

- як засіб тимчасового спілкування, коли дитина ще не говорить, але у перспективі може оволодіти звуковим мовленням;
- як засіб постійного спілкування, для дитини нездатної в майбутньому розмовляти ;
- як засіб полегшуючий розвиток спілкування, мовлення, когнітивних функцій(символізація, формування елементарних уявлень і понять);
- як підготовчий етап до засвоєння письма і читання у дитини з проблемами розвитку.

У нашому Центрі, працюючи з малюками, що мають порушення аутичного спектру ми теж використовуємо картинки-символи. Хочу відмітити, що використання піктограм дає позитивні результати у розвитку мовлення та соціалізації дитини із РАС.

Ми проводимо роботу за наступними етапами:

1. Ознайомлення дитини зі знаком-символом і уточнення його розуміння.

- Ознайомлення дитини із знаком-символом.
- Ідентифікація символу (показуємо дитині піктограми, пропонуємо пізнати їх і співвіднести з реальним предметом чи його реалістичним зображенням на картині).
- Вибір потрібної піктограми з ряду інших (з декількох піктограм дитина повинна вибрати ту, яку назвав дорослий).
- Вибір такої ж піктограми серед певної безлічі інших.

З моєї практики роботи, вважаю доцільним спочатку давати піктограми, що позначають іменники, а потім дієслова. Також, деяким дітям доцільно, на мою думку, підключати елементи методики глобального читання.

- Конструювання фрази з допомогою піктограм (дитина вибирає і показує піктограми в тій послідовності, в якій вимовляються слова, щоб отримати потрібну фразу)

2. Алгоритм встановлення зв'язку між зображеннями предметів та їх функцій.

- Скласти з піктограм пару (пропонуємо дитині з'єднати стрілкою піктограму, яка зображає предмет, з піктограмою, яка зображає дію з цим предметом: напр., машинка - гратися; печиво - їсти; або показати дитині дію і попросити з'єднати з предметом: слухати - вуха; пити - сік).
- Вибрати ті, які відносяться до однієї тематичної групи.
- Диференціювати зайву піктограму.
- Знайти і виправити помилку у фразі (з декількох піктограм вибрати потрібну).

3. Послідовність логічного конструювання фрази шляхом самостійного вибору необхідного символу.

- Скласти з піктограм виголошену дорослим фразу.
- Підібрати групу піктограм за заданою ознакою.
- Скласти логічні ланцюжки.

Подалі метод візуальної підтримки та паралельно метод глобального читання я використовую для навчання дітей переказу та навчаючи дітей ставити запитання, що в майбутньому уможливить покращення функції комунікації та соціалізації малюка.

Ще одним засобом альтернативного спілкування є методика PECS (picture exchange communication system – система спілкування з допомогою обміну картинок) – полягає у тому, що попередньо роблять фотографії або малюнки найнеобхідніших/найулюбленіших предметів побуту дитини (для прикладу, її кубиків, банана, горнятка з питтям і т.п.), а тоді у відповідний момент дитині пропонують вибрати картку й відразу ж дають те, що вона вибрала. У такий спосіб дитину заохочують до вибору й подання дорослим картинок-зображень того, що дитина бажає. Одночасно це супроводжується вербальним називанням предмета. З часом кількість картинок може збільшуватися, та в міру того, як розвиватиметься власне мова, від використання картинок поступово переходять до вербальних взаємодій.

На подібній основі розроблена система простих жестів для дітей з РАС – система Макатон та інші системи альтернативного спілкування за допомогою символів-картинок (Бліса, Ребус), які дитина постійно може мати при собі у формі книжки, існують також комп'ютеризовані версії цих систем.

Ці методики альтернативного спілкування важливо поєднувати з озвученням слів/фраз і якомога частіше переходити на вербальну мову, зменшуючи при цьому частку візуальної інформації, тобто переходити у більш «класичне» мовне середовище. Проте не для всіх дітей це буде можливим з огляду на наявні труднощі обробки аудіальної інформації та можливе ураження центрів мови. Для частини дітей такий перехід буде неможливим і їхня здатність спілкуватися з оточенням усе життя може залежати від застосування альтернативних візуальних систем спілкування.

Водночас в роботі над розвитком експресивного мовлення, важливою є співпраця логопедів, педагогів та батьків, яка спрямована на те, щоб допомогти дитині розуміти мову та розуміти світ загалом. Окрім класичних методик спеціальної педагогіки, дітям з РАС треба забезпечити максимально впорядковане, структуроване середовище життя. Згадаймо, світ для дитини з РАС є непередбачуваним, мінливим, незрозумілим і це може викликати тривогу та бажання ізолюватися у власну маленьку «нішу». Але зважаючи на соціальні перспективи дитини слід постійно інтегрувати в цю «структурованість» невеликі зміни, бо важливо не тільки зробити світ для дитини передбачуваним і зрозумілим, важливо також допомогти дитині толерувати його мінливість.

Знову ж таки, з огляду на те, що в дітей з РАС часто домінує моноканальний візуальний спосіб сприйняття інформації, для подання їм інструкцій часто використовують візуальні, символічні системи. Так, для прикладу, класичним є використання візуальних систем подання розпорядку дня, де за допомогою фотографій чи картинок передано, що за чим дитина буде робити. Так само дитині можуть давати вказівки за допомогою карток, на яких намальоване завдання і т.п.

Важливо пам'ятати що, основними вимогами у роботі з дитиною із РАС за будь-якою методикою розвитку мовлення є:

- вказівка чітка,
- повільна,
- зрозуміла/однозначна, (не вживаємо метафор та неоднозначних фраз – діти з аутизмом мову сприймають надто буквально).